

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

חגיט בן-נתו ויהודה שניאורסון א' תשס"ו

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: ברכת אשר יצר (חלק שני)

ושכב במיתו כמה חודשים, ועתה ברוך ה' נתרפא ועושים הם סעודה גדולה להודות לבורא עולם.

כעבור כמה ימים עשה הצדיק סעודה גדולה לכל תלמידיו ואנשיו, והתפללו כולם לשמחה זו, שהרי לא ראש חודש ולא שבת היום. והסביר להם הצדיק: כאשר נופל האדם ונשברה רגלו וקיבל יסורים נוראים, אזי כשמתרפא עושה הוא סעודה גדולה לבורא עולם להודות לו. על אחת כמה וכמה צריכים אנו להודות ולשבח לבורא עולם, על שלא נפלתי ולא קיבלתי יסורים ח"ו, ולכן עשיתי סעודת הודיה זאת.

ובזה פירש את הפסוק בתהילים (ק"ז, א) "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'". שכוונתו "ישמור" להתנהג כמו "ואביו שמר את הדבר", והיינו החכם הרוצה שהקב"ה לא יתן לו יסורים, ולא יצטרך לכל הארבעה דברים הנזכרים בפרק זה בתהילים, אזי "ויתבוננו חסדי ה'". שיתבונן ויודה לה' על כל רגע ורגע שלא באו עליו יסורים, ובכך יחסוך מעצמו כאבים ומכאובים.

דוגמא לדבר, החסיד רבי זלמן בריזל זצ"ל מיקירי קרית דירושלים, בצעירותו היתה דרכו בכל יום בבקר, לסובב בין בתי ירושלים למכור חלב לפרנסת ביתו, ביום מן הימים לא הצליח רבי זלמן למכור אפילו כד חלב אחד ולא הכניס לכיסו אף לא פרוטה אחת, כראות ר' זלמן את המצב והבין שכשיגיע לביתו וישצעו של נמכר דבר, יתעצבו על כך מאוד. לכן כשהגיע לבית, השאיר את כל כד החלב בחוק, לקח את מגבת המקוה וכרכה סביב ידו כמי שנחבטה ידו בחזקה עד זוב דם, וכך נכנס אל הבית, כשנשאל לפרש ה'רטיה', פתח ואמר, כאן בסמוך לביתנו יש הר תלול ומסוכן שבלא שימת לב אפשר למקוד שם ולהיחבל 'ביד וברגל', שאלוהו בני הבית, נו, האם נפלת במקום ההוא, אך הוא עשה עצמו כאינו שומע, והוסיף לתאר כי ה' הטובה עליו עד כמה אפשר להינזק מן המקום ההוא, בד בבד החל לפתוח ולהסיר לאיטו את ה'רטיה', עד שראו שלא נגע בו אפילו באצבע קטנה, ו'שמחו' בהצלחתו זו, אז אמר לה ר' זלמן, בעזרתו יתב"ש לא מעדתי, מאידך גיסא, לא הרווחתי היום פרוטה אחת, אבל שמחה רבה יש לי מזה שלא נפלת, ונשארו כל אברי בשלמותם... בכך הכניס לביתו את האמונה הברורה ועל ידי זה את 'שמחת החיים' - להביט תמיד על הצד הטוב שבדבר.

ג. "אשר יצר את האדם בחכמה"

יש לדקדק בנוסח הברכה "אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו וכו'", וצריך ביאור, שפתח בלשון "יצירה" והמשיך בלשון בריאה? עוד יש להבין מהו "אשר יצר את האדם" היה די לומר "אשר יצר את אדם" ומהו "האדם"?

הגמרא במסכת ברכות (ס:) אומרת, שכאשר אדם עומד להיכנס להתפנות במקומות שאינם נקיים, ישנו נוסח שעליו לומר. על האדם לפנות אל המלאכים המלווים אותו, ולהתנצל בפניהם על כך שהוא אדם, בשר ודם, הנדרש ללכת אל בית הכסא, ולומר להם: "התכבדו מכובדים קדושים, משרתי עליון, תנו כבוד לאלוקי ישראל, הרפו ממני עד שאכנס ואעשה רצוני, ואבוא אליכם".

ולמרות שכן כותבת הגמרא, כיום איננו נוהגים לומר נוסח זה.

א. חובת ההודאה:

מעשה שהיה ביהודי ירא שמים, שסבל תקופה ארוכה מבעיה מסוימת בסוגרי-גופו. הפנוהו אל רופא בכיר מסוים, שנחשב למומחה בתחום זה. לאחר שבדק ובחן את בעיית המטופל, ערך הרופא את תכנית הטיפול, וכשסיים הפטיר: "אני בטוח שלאחר הטיפול שלי אתה תרגיש טוב". דבריו של הרופא צרמו מעט למטופל, ואמר "בעזרת ה' יתברך הטיפול של כבודו יפעל את פעולתו הטובה. בלי סייעתא דשמיא שום דבר לא יכול להצליח!" וכאן הגיעה תגובתו הכפרנית של הרופא: "בעזרת ה' או ללא עזרתו, כל עוד אני כאן עם עשר אצבעותיי, אינך צריך לחפש כתובות אחרות, תוכל להיות רגוע. אתה לא הראשון שהטיפול שלי פדה אותו ממצוקה (וכמאמר חז"ל בקידושין פב. "הטוב שברופאים לגיהנם", שהוא מרגיש שהוא זה שמרפא ובזכותו נהיה החולה בריא, ולכן מקומו בגיהנם. המהרש"א בקידושין שם מסביר, שמחמת גאוותו של הרופא שהוא חושב עצמו לטוב, הוא אינו מתייעץ עם רופאים אחרים ולפעמים מחמת חוסר ידע הוא עלול להמית את החולה, ולכן סופו יורש גיהנם. אבל יש פירוש אחר כפי שמסופר על הגאון רבי שלמה דאנה זצוק"ל מתוניס מח"ס "שלמי תודה" שפעם היו לו כאבים חזקים ברגלו והיה אחד מתלמידיו שהיה רופא במקצועו וששאל אותו הרב מה צריך לטפל כדי לרפאות את רגלו השיבו התלמיד שהרב צריך לעשות ניתוח אולם לבו בל עמו לעשות לו ניתוח כי ניתוח זה יגרם צער לרב, והוא לא רוצה לגרום לרב צער. אמר לו הרב עכשיו אני מבין את מאמר חז"ל הטוב שברופאים לגיהנם, שהכוונה רופא שהוא טוב ומחמת זה אינו יכול לעשות ניתוח שקשה לו לראות החולה מתייסר בזמן הרפואה, הרי רופא "טוב" כזה לגיהנם, כיון שכך יכול להרוג נפשות).

האיש הזדעזע למשמע אוזניו, שכך הרופא יוציא מפיו, ולא הבין כיצד מי שדם יהודי זורם בקרבו מסוגל להוציא דברים כאלה מפיו, מהמרפאה מיהר לסור למעונו של שר התורה, הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, וכשכולו נסער גולל בפני הגר"ח את המעשה שאירע עם הרופא. "על מה כואב לך?", שאלו הגר"ח, "על כבודך או על כבוד שמים?". "על כבוד שמים כואב לי", השיב. "אם כן", המשיך הגר"ח, "מן השמים יראו לאותו יהודי כי חטא ודיבר שלא כדיו".

והנה, עוד באותו הערב, מתקבלת שיחת טלפון בביתו של המטופל. על הקו היה לא אחר מאשר הרופא הבכיר, אך כעת נימת קולו הייתה שונה לחלוטין מזו שנשמעה בחדרו אך לפני כמה שעות: "אני רוצה לומר לך, שאירע לי היום דבר שלא אירע מאז ומעולם... השתתפתי בכינוס חשוב של מאות רופאים מהארץ ומהעולם, וכאשר עמדתי והרצאתי בפני הרופאים הנכבדים, לפתע פתאום... לא שלטתי על הסוגרים שלי, הם פשוט נפרצו רח"ל... אי אפשר לתאר את הביזיון וההשפלה הנוראה שעברתי. ופתאום נזכרתי בדו שיח שהיה בינינו רק לפני מספר שעות". וסיים הרופא בקול-נכאים: "עכשיו הבנתי כמה טעיתי".

כמה עלינו להודות ולשבח לבורא עולם, שאכן כל האברים בגופו מתפקדים כראוי, מדוע אנחנו צריכים שמשמים יראו לנו שיש איזו תקלה, בואו נודה לה' ללא תקלות, ואז לא נצטרך לתזכורות מן השמים.

ומסור על צדיק אחד, אשר פעם בלכתו בדרך, ראה בבית אחד שמחה גדולה, ושאלם לשמחה מה זו עושה? והסבירו לו שבעל הבית לפני כמה חודשים נפל ושב רגלו וסבל יסורים רבים,

והעיר ברלין נבוכה.

אותם משכילים לא השאירו את הויכוח בינם לבין הרבנים, אלא הדליפו את הויכוח החוצה, כך שכל אותם אנשים תמימים ישמעו על כך, ודבר זה בקע בקיעים של ממש בחומת ישראל הטהורה.

מיד התאספו רבני העיר למצוא איזו עצה כדי לעמוד חוצץ כנגד אותה טענה של המשכילים, באותה אסיפה קם אחד מן הרבנים ואמר: יודעים הינכם בודאי, כי הגאון הקדוש רבי אליהו מוילנא נטש את כסאו והחל לערוך גלות, ושמעתי כי בדיוק בימים אלו עתיד הוא להגיע לאזורנו.

כל המוזמנים הנהנו בראשם, לא היה איש שלא הכיר את גדלותו הנוראה של הגאון מוילנא. אלא שכלם גם ידעו, שהגאון החליט להיות בודד עם עצמו ואלוקיו, ואינו חפץ להתגלות.

"אולי" נשמע קולו המהוסס, "ננסה לבקש ממנו כי למען כבוד שמים, יסכים אך הפעם הזו להסיר את הלוט אשר עליו, ולגלות רבנים את רזי חכמת התורה?"

היה זה מוצא אחרון, ואיש לא הרחרר אודותיו. וכעבור ימים ספורים כאשר הגיע הגאון אל העיר וילנא, נשלחה אליו משלחת רבנים מיוחדת שסיפרה לו את הדברים כהווייתם.

שמע הגאון את פרטי הדברים, וביודעו כי על כף המאזניים מונח כבוד שם שמים נעתר לבקשתם.

מיד שלח הגאון שליח אל ביתם של הפרופסורים ואמר להם: על פי דרכי, לא מכניס הייתי עצמי אל תוך הנידון הזה, אלא שכבוד שמיים גרם לי לצאת מגדרי וללום את מלחמת ה', לכן אני מבקש ממכם שתעשו מה שאמר לכם, לכו נא אל שתי הגופות שנותחו ובידקו שוב איזהו גיד חסר, והריני מודיע לכם עוד קודם, כי בכל אחת מן הגופות חסר גיד אחר.

עשו הפרופסורים כדבריו, ולתדהמתם כך אכן היה. לזה היה חסר גיד זה, ולשני אחר.

הסביר הגאון: משה אמת, וכל פרט בתורתו אמת הוא. כל אדם נברא וש"ה גידים לגופו, אלא שיש מי שקלקל במעשיו וגרם לגיד זה או אחר, לחלות ולהעלם. בדקו ותמצאו, כי זה שחסר היה לו גיד פלוני רודף כבוד היה, וזה שחסר היה בו גיד פלוני בעל תאוה היה.

חקירה מעמיקה על עברם של המתים גילה, כי אכן כך בדיוק היו פני הדברים.

דבר זה הוכיח לאותם משכילים עד כמה תורת משה אמת היא, ומיני אז והלאה חדלו מלהציב בשאלותיהם הטורדניות, וליראי ה' אשר בברלין היתה הרווחה.

הקב"ה ברא את העולם, שאת עיקר הכח לפעול ולתפקד, נותנת רמ"ח מצוות עשה וש"ה מצוות לא תעשה. וכך מובא בזה"ק (פרשת ויצא דף קע:) שרמ"ח האברים וש"ה גידים שבאדם מכוונים כנגד רמ"ח מצוות עשה וש"ה מצוות לא תעשה. וכשאדם מקיים את המצוות הרי שנותן חיות לאבריו וגידיו וכאשר ח"ו אינו מקיים את המצוות, הרי הוא מגרע בזה את כוחו. וכך העיד הרה"ק המגיד ממעזריטש ז"ע: "חור קטן בריאה – מעיד על חור גדול בנשמה".

גדולי עולם שחיו טפח מעל הקרקע, הבינו בעת בא מכאוב על אחד מאבריהם, כי על פי התכנית האלקית, קודם על עליהם לפשפש במעשיהם מדוע אירע פגם זה, במה חטאו או מה קלקלו שהאיבר חדל מתפקודו התקין. המהר"ח מספר, שפעם אחת היינו לפני מורי ז"ל הוא האריז"ל, ובא חכם אחד וסיפר לו כי זה כמה ימים שהיה לו כאב בכתף שלו. והשיב לו מורי זלה"ה, כי כאב זה בא לו על שעבר על מה שאמרו רז"ל תיכף לנטילה ברכה הכוונה על נטילת מים האחרונים שתיכף צריך לברך ברכת המזון והוא קרא פרק אחד של משנה בנתיים, לכן בא לו כאב בכתף על שעבר על תיכ"ף דרז"ל. ע"כ.

לפי זה יש לפרש, כשבא לשבח על בריאותו של האדם מציין ואומר "אשר יצר את האדם בחכמה" היינו שנתן לאדם את חכמת התורה שיקיים על ידה את רמ"ח מצוות עשה וש"ה מצוות לא תעשה, וכך יוכל לשמור על בריאותו.

הטיבה לכך שכיום אנו לא אומרים את הנוסח הזה, היא כפי שכותב בשולחן ערוך (סימן ג', סעיף א'): "עכשיו לא נהגו לאומרו – מפני שאין אנו מחזיקים את עצמינו ליראי שמים שהמלאכים מלווים אותנו". ומקורו בבית יוסף בשם האבודרהם.

יש להבין מהו ענין היהורא הנזכר בב"י, האם הכוונה שהגם שבזמן הזה יש מלאכים המלווים את האדם עם כל זה יש יהורא לומר "התכבדו מכובדים", או שאין לנו מלאכים המצווים ללוותינו, שלכן האומר התכבדו מכובדים מיחזי כיהורא, כי הוא מחזיק עצמו כמי שיש לו מלאכים ללוותו ובאמת אין לו.

ובב"ח מפורש בדבריו שאין לנו מלאכים המלווים אותנו וז"ל: ועכשיו לא נהגו לאומרו, דאין אנו מחזיקים עצמינו ליראי שמים שמלאכים מלוין אותנו. וכן איתא בט"ז (ס"א ק').

אמנם במקור חיים (להרב חיים הכהן תלמיד מהר"ו) מפורש שכן יש מלאכים המלווים לאדם וז"ל: הנה מה שנהגו שלא לומר התכבדו מכובדים וכו', אין הענין מפני שאין נמצא עם האדם מלאכים שהרי נאמר "כי מלאכיו יצוה לך וכו'", ולא סגי בלאו הכי, וא"כ גם בזמן הזה יש מלאכים המלווים את האדם. אמנם כדי שלא ימצא באדם רמות רוחא לכן אין לאומרו, וממילא יובן כי המלאכים הם ממתנינים לו מבחוץ כי הנה הם מצווים לשומרו שנאמר "לשמרך בכל דרכיך". ע"כ.

למדנו מדבריו שבאמת כן יש לאדם מלאכים השומרים אותו ודלא כשיטת הב"ח והט"ז, ועם כל זה כדי שלא ימצא באדם רמות רוחא, אין לאומרו שהרי בלאו הכי המלאכים ממתנינים לו מבחוץ ובאמירת התכבדו מכובדים נראה שהוא כאילו מושל ומופקד עליהם.

נמצא לפי זה שכאשר יוצא האדם מבית הכסא נפגש הוא עם המלאכים המלווים אותו שהמתנינו לו בחוץ. ומקום המלאכים הוא מעולם היצירה, לכן בתחילת ברכת "אשר יצר" שתוקנה לאחר יציאתו מבית הכסא, משבח אף את יצירת המלאכים שעתה נפגש עמם, וגם הם נקראים "אדם" כמו שאמר "ופניהם פני אדם", וזהו "האדם" לרבות את המלאכים, ואחר כך ממשיך "וברא בו וכו'" בלשון בריאה, כי עתה מתפרש רק על האדם עצמו ולא על המלאכים, ומקום האדם הוא מעולם הבריאה ולכן אמר לשון "ברא".

עוד יש לפרש על פי דברי הגמרא בחגיגה (זו): ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה. שלשה כמלאכי השרת, יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת. שלשה כבהמה, אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורבין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה. ע"כ. ומתבאר כי באדם יש שילוב של מלאך ובהמה, ומאידך יש בו גם נשמה שהיא מעולם הבריאה נמצא, כי האדם משלב עולם הבריאה כי נשמתו באה מתחת כסא הכבוד מעולם הבריאה, בשלשה הדברים בהם דומה הוא למלאך הרי שמקומו הוא מעולם היצירה, ובדברים הדומה לבהמה הרי מקומו הוא מעולם העשיה.

ובזה יתבאר היטב נוסח הברכה: "אשר יצר" – כנגד החלקים הבאים לו מעולם היצירה. "וברא בו" כנגד החלקים שבהם הוא דומה לעולם הבריאה. ומסיים "ומפליא לעשות" כנגד החלקים שהם מעולם העשיה.

ג. "אשר יצר את האדם בחכמה".

כתב רבינו מנוח: "בחכמה", פירוש, בשכל, שבו יכיר תכונת בריאתו והחסד שנועשה לו. שאם נאמר שפירושו שבריאתו היה בחכמה, הלא כל מעשה האל בחכמה היו, שנאמר (תהלים ק"ד, כ"ד) "וכלם בחכמה עשית". עכ"ל.

יש לפרש על פי דבריו, לפני מאתיים וחמישים שנה בערך החלה תקופת ההשכלה, אשר פגעה קשות בעם היהודי ובמיוחד במדינת גרמניה. רבים מן היהודים עזבו את צור מחצבתם לטובת ההשכלה, ללמוד באוניברסיטה כדי להיות מלומדים, להיות אנשי מדע.

אחד מתחביביהם הגדולים של אותם משכילים היה לערוך וויכוחים עם חכמי היהודים, כדי לנגח ולהוכיח להם בכל דרך אפשרית, כי אין תורת משה אמת ח"ו.

פעם אחת הגיעה קבוצת פרופסורים לפני רבני ברלין עם חיזוק של נצחון מרוח על פניהם, ובאו בטענה, לאחרונה אנו עורכים במספר גופות ניתוח מתים מדוקדק, בוחנים אותם לעומק, לא מדלגים על אף פרט. בעבודת נמלים של ממש גילינו כי בכל הגופות שבדקנו לא היו ש"ה גידים כפי שטוענת תורתכם, כי אלא ש"ס"ד ... וכי צריכים אתם להוכיח גדולה מזו כי כל דבריהם הבל הם?

כמובן שמיד הרבנים השיבו להם שדברי חכמים אינם זקוקים לאישור וחיזוק של בני אנוש, וודאי הדבר כי ישנם ש"ה גידים, אלא שאתם הרופאים יש לכם איזה חסרון ידיעה ולכן מצאתם רק ש"ס"ד.

השיבו להם המשכילים, אין כל בעיה הראו לנו היכן טעינו, וכך נוכל לדעת מי מאיתנו הצודק.

קו השיעורים להתענג בתענוגים

חייגו: 0772618021

לשמיעת שיעורים על סידור התפילה
הקש שלוחה: 55